

ПЛАН - КОНСПЕКТ
уроку предмету "Захист України "
Зміст уроку.

РОЗДІЛ 1. Основи національної безпеки України (2 години).

Тема 1. Система національної безпеки України (1 година).

Питання.

1. Система світової колективної безпеки
2. Поняття національної безпеки держави. Система національної безпеки України. Поняття гібридної війни.
3. Національні інтереси України та загрози національній безпеці. Военна доктрина України.
4. Структура військової організації держави та її курівництва.

Питання 1. Система світової колективної безпеки.

Сучасне розуміння міжнародної безпеки було сформульоване за часів створення ООН у першій статті Статуту цієї організації, де визначене її основне завдання:

"1. Підтримувати міжнародний мир і безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання й усунення загрози миру і придушення актів агресії або інших порушень миру і проводити мирними засобами, у згоді з принципами справедливості й міжнародного права, залагоджування або розв'язку міжнародних суперечок або ситуацій, які можуть призвести до порушення миру".

Міжнародна (світова) безпека - система міжнародних відносин, заснована на дотриманні всіма державами загально визнаних принципів і норм міжнародного права, що не допускає вирішення спірних питань і розбіжностей між ними за допомогою сили або загрози.

Основні моделі системи безпеки:

Воєнний блок або Воєнно-політичний блок — військово-політичний союз або угода держав з метою спільних дій для вирішення загальних політичних, економічних і військових завдань. Воєнні блоки та союзи створювалися ще в старовині, проте їх значення особливо зросло із зародженням капіталізму.

Варшавський договір 1955-1991;

АНЗЮК (мініНАТО в [Азіатсько-Тихоокеанському регіоні](#)), до складу якого входять [Австралія](#), [Нова Зеландія](#), [Велика Британія](#), [Малайзія](#) та [Сингапур](#).

Угода про його формування була підписана на лондонській конференції у квітні [1971](#) року, набрала чинності 1 листопада цього ж року після того, як закінчився строк дії англо-малайської угоди про оборону [1957](#) року. Назва союзу АНЗЮК походить від заголовних літер назви трьох країн (Australia, New Zealand, United Kingdom),

НАТО (1949 рік-12 держав Бельгія, Велика Британія, Данія, Канада, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди (була Голландія), Норвегія, Португалія, США, Франція, 1952-Греція, Туреччина, 1955-Німеччина, 1982-Іспанія, 1999-Польща, Угорщина (російською Венгрия), Чехія, 2004-Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина, Словенія, 2009-Албанія, Хорватія, 2017-Чорногорія, 2020-Північна Македонія.

Ця модель передбачає посилення системи військово-політичних союзів, де США відіграє вирішальну роль. НАТО, на думку деяких аналітиків, повинна забезпечувати стабільність у трансатлантичній підсистемі міжнародних відносин, гармонізувати відносини між США та європейськими державами в стратегічній галузі, забезпечувати американську військову присутність у Європі й гарантувати недопущення конфліктів на цьому континенті.

США запевнили і продемонстрували це в ході війни на Балканах у 1999 р., що саме НАТО повинна стати головним гарантом європейської безпеки. У період руйнування диктаторської держави Югославії народи, які входили до її складу, розпочали війну за території та за свою незалежність. Для вирішення конфлікту, який тривав понад дев'ять років, сили НАТО і США за 78 днів систематичного знищення військового потенціалу югославського диктатора С. Милошевича досягли капітуляції та запровадження миротворчих місій на Балканах.

Процес підтримки регіональної безпеки можуть забезпечувати спеціально створені для цього організації (зокрема, Організація з безпеки і співробітництва в Європі - ОБСЄ), а також об'єднання держав більш універсального характеру (Організація американських держав - ОАД, організація африканської єдності - ОАЄ та ін.).

ЄС, ОБСЄ та інші регіональні організації можуть відігравати лише другорядну роль у архітектурі європейської безпеки XXI ст. Згідно з новою стратегічною концепцією НАТО, прийнятою навесні 1999 р., зона відповідальності цього блоку розширюється за рахунок залучення до неї суміжних регіонів. Низка експертів, зокрема й українських, вважає, що членство в НАТО є своєрідним індикатором належності до західної, "демократичної" цивілізації.

Тих, хто не належить до членів НАТО і не має шансів увійти до цієї організації, відносять до "чужих" і навіть ворожих цивілізацій. Тому інтеграція України в структури Євросоюзу іде пліч-о-пліч з розширенням співпраці з НАТО та чіткою орієнтацією на вступ до цього військово-політичного союзу.

2. Міжнародні клуби.

Нині у світі функціонують "Велика сімка", "Велика вісімка" та "Велика двадцятка".

Велика сімка (G7) неформальний міжнародний клуб розвинених індустріальних країн Заходу.

До Великої сімки входять Німеччина, Франція, Італія, Японія, Канада, Великобританія та США. Європейська Комісія має у Великій сімці статус спостерігача. Лідери країн Великої сімки збираються на регулярні саміти. Мета форумів полягає в обговоренні передусім питань світової економіки.

Ця група держав має значний вплив на світову торгівлю та пов'язані з цим митні питання.

Із середини 80-х років ХХ ст. міністри фінансів і керівники центральних банків країн з "Великої сімки", найбільших промислово розвинених країн, систематично проводять зустрічі. На неофіційному форумі G-7 щорічно змінюється президентство. Члени "Великої сімки" координують свою політику щодо обміну інформацією та підготовки загальних дій, обговорюють теми обмінного курсу, грошово-кредитної та податково-бюджетної політики, полегшення боргового тягаря для бідних країн, а також боротьби з відмиванням грошей. Важливим елементом функціонування G-7 є діяльність Financial Action Task Force (FATF) - Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей.

«Велика Вісімка» або G8 — міжнародний клуб урядів семи країн світу; сім з них економічно високорозвинені (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада), а економіку Росії Міжнародний валютний фонд станом на квітень 2012 року зараховував до тих, «що розвиваються». Лідери цих країн регулярно зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику. Крім них у зустрічах бере участь Європейський Союз, проте без права голосувати та проведення щорічних зборів. Країна-президент групи змінюється щороку у такому порядку: Франція, Сполучені Штати, Великобританія, Німеччина, Японія, Італія та Канада. Головуюча країна приймає на своїй території учасників щорічних зборів та оголошує порядок денний. Останнім часом Великобританія та Франція, висловлюють бажання розширити групу та включити до неї п'ять країн, що розвиваються, так звану «Групу +5»: Бразилію, Китай, Індію, Мексику та Південну Африку. Це обумовлено ростом політичного впливу цих держав. Ці країни у попередніх зустрічах брали участь як гості, такі зустрічі називають «G7+5».

Звичайно, зараз доцільніше казати вже про **"Велику сімку"**, так як Росія була виключена з цієї організації у зв'язку із останніми подіями в Україні. Крім цього, взагалі "Велику сімку" навряд чи можна назвати економічною організацією, скоріше це - клуб найбільш розвиненіших країн світу, які відіграють найбільшу роль у світовій політиці. Щоправда, у наш "Велика сімка" втрачає свій вплив у світовій політиці. Натомість частіше відбуваються зустрічі **«Великої двадцятки»**, яка більш реально відображає стан політико-економічного життя світу.

Делегати G-8 у деяких випадках є представниками експертних груп з окремих питань, таких, як розповсюдження зброї масового знищення або міжнародної боротьби з тероризмом та організованою злочинністю.

У рамках міжнародного співробітництва G-8 у 1995 р. у Ліоні була створена експертна група з боротьби з організованою злочинністю - Ліон-група. У Ліон-групі з питань контрабанди наркотиків обговорюють відповідні питання щодо протидії організованій злочинності, зокрема пов'язані з порушенням митних правил та відмиванням коштів. Окремий напрям G-8 - боротьба з тероризмом, водночас з посиленням захисту міжнародної

торгівлі від терористичної діяльності. Одним із найважливіших напрямів залишається діяльність G-8 щодо боротьби з корупцією.

Велика двадцятка, або **G-20** (формальніше — *Група Двадцяти Міністрів Фінансів та Керівників Центральних Банків*) є групою міністрів фінансів та керівників центрального банків 20 економік: 19 з найбільших економік світу та Європейського Союзу. Загалом, економіки G-20 становлять 90% світового ВВП, 80% світової торгівлі (включаючи внутрішню торгівлю у ЄС) та дві третини населення світу.

Рішення про організацію міжнародного форуму «Група двадцяти» (G-20) було прийнято на зустрічі міністрів фінансів і голів центральних банків країн «Великої сімки» у Вашингтоні 25 вересня 1999 року.

Ідея створення «Великої двадцятки» обумовлена прийнятим на зустрічі лідерів «Великої сімки» в Кельні в червні 1999 року рішенням встановити «неформальний механізм для діалогу з ключових питань економічної і фінансової політики між системоутворюючими країнами світу з метою досягнення стабільного і стійкого зростання світової економіки на благо всіх країн».

Засновницька конференція міністрів фінансів і керівників центральними банками «Великої двадцятки» відбулася 15-16 грудня 1999 року в Берліні. Конференція визначила, що «Група двадцяти» є неформальною організацією, що об'єднує країни з різних регіонів світу і з різним рівнем господарського розвитку, а також провідні міжнародні фінансові організації на основі зацікавленості в колективному вирішенні найважливіших світових економічних і фінансових проблем.

До "Великої двадцятки" (G-20) входять Аргентина, Австралія, Бразилія, Китай, Німеччина, Франція, Великобританія, Індія, Індонезія, Італія, Канада, Мексика, Росія, Саудівська Аравія, Південна Африка, Південна Корея, Туреччина, Сполучені Штати Америки та Європейський Союз. Постійними учасниками зустрічей «двадцятки» є МВФ, Європейський центральний банк і Світовий банк.

3. Організація Об'єднаних Націй (ООН) — глобальна міжнародна організація, заснована 24 жовтня 1945 на конференції у Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй. Декларованою метою діяльності організації є підтримання та зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвиток співробітництва між державами світу.

Головні органи ООН: Генеральна Асамблея (ГА), Рада Безпеки (РБ), Секретаріат (генеральний секретар обирається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки на 5 років), Міжнародний суд, Економічна і соціальна рада; Рада з Опіки; штаб-квартира розташована у Нью-Йорку.

Налічує 193 держави (без Ватикану і Палестини), в світі країн 252,

Сьогодні очевидним стає факт кризи міжнародного права як суттєвий критерій поведінки дійових осіб у сфері міжнародної безпеки. Світова спільнота обрала шлях **відродження ефективності організаційно-правової системи**, створеної після Другої світової війни, ядром якої є Організація Об'єднаних Націй. Нині домінує точка зору щодо неефективності цієї системи і зокрема ООН. Якщо порівнювати ефективність цієї організації, особливо її Ради Безпеки, під час "холодної війни" і після її закінчення, то не виникає жодних сумнівів, що ця ефективність значно зросла. Однак із 1999 р. постійні члени ООН почали застосовувати право вето, унеможливаючи врегулювання силами ООН військових конфліктів та політичних криз. Протягом останніх 18 років Росія 15 разів ветоувала рішення РБ ООН, США - 11, Китай - 8. Ці політичні гіганти ігнорували інтереси менших країн. Саме тому військовий конфлікт в Україні досі неврегульований - через вето Росією і Китаєм.

Іншою серйозною причиною кризи сучасної системи міжнародного права та ООН є готовність і прагнення низки країн, передусім Росії і США, діяти поза правовим полем, враховуючи проблеми міжнародної безпеки. Про це свідчать випадки навмисного обходу Ради Безпеки ООН під час проведення низки великих акцій міжнародного збройного втручання, відмова від приєднання до таких важливих інструментів міжнародного права, як Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань, Міжнародний кримінальний суд, ігнорування міжнародних зусиль зі створення механізму перевірок Конвенції про заборону бактеріологічної зброї.

Висновок.

Питання 2. Поняття національної безпеки держави. Система національної безпеки України. Поняття гібридної війни.

Національна безпека України — комплекс законодавчих та організаційних заходів, спрямованих на постійну захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку,

інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і довкілля та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам.

Об'єктом (системою) національної безпеки України є безпека людини (конституційні права і свободи), безпека суспільства (духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси), безпека держави (конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність).

Загрози національної безпеки

На сьогоднішній день такими загрозами є:

- посягання на державний суверенітет та територіальну цілісність (зокрема, конфлікт на сході та анексія Криму);
- посягання на безпеку державних інформаційних ресурсів;
- негативний вплив іноземних неурядових структур на органи державної влади та місцевого самоврядування;
- зростання рівня недовіри населення до органів державної та місцевої влади;
- наслідки світової фінансово-економічної кризи;
- «тінізація» національної економіки;
- розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб.

Гібридна війна — війна з поєднанням в застосуванні конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму, кібервійни та злочинної поведінки з метою досягнення певних політичних цілей, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які досягаються звичайною війною.

Конвенційна або традиційна війна (англ. *conventional warfare*) — форма війни, що ведеться з використанням звичайного озброєння^[en] та військової тактики між двома або більше державами в відкритій конфронтації за нормами міжнародного права: дотримання прав учасників конфлікту, військовополонених, цивільного населення.

Партизанська війна (герилья, від ісп. *querilla*) — різновид війни, бойові дії якої здебільшого поза лінією фронту, які ведуться окремими особами або збройними формуваннями, що не входячи до складу регулярних збройних сил, добровільно беруть участь в боротьбі з іноземними загарбниками або в громадянській війні на окупованій території.

Кібервійна (англ. *Cyber-warfare*) — комп'ютерне протистояння у просторі Інтернету.

Тероризм (від лат. *terror* — «жах») — в широкому сенсі використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети.

Приклад гібридної війни.

Прикладом гібридної війни, у якій військово потужніша держава-агресор Російська федерація домовляється із недержавними виконавцями — групами місцевого населення та бойовиками, — зв'язок із якими вона формально цілковито заперечує, є російська диверсійна діяльність в Україні навесні 2014 року.

Під час конфлікту невеликі групи російських військовослужбовців організовували та координували озброєні загони терористів із місцевого населення на сході України, уникаючи прямого введення своїх військ через український кордон, що дозволяло Росії частково обходити міжнародне право у галузі ведення війни.^[8]

Колишній радник з безпеки при ООН і НАТО, генерал-майор у відставці Франк ван Каппен в інтерв'ю Радіо Свобода заявив, що Путін веде в Україні гібридну війну.^[15]

Екс-заступник міністра оборони України І. В. Кабаненко заявив, що гібридна війна, яку веде щодо України Російська Федерація, вимагає переходу від реактивних стратегій до проактивних. Тобто, «гібридна війна побудована на "промацуванні" слабких місць, послідовному просуванні або одночасному за кількома напрямками, такими „хвилями“, які йдуть на спад, а потім піднімаються. Розуміючи цю природу, і як це працює, можна достатньо ефективно працювати на випередження».

Разом із тим, директор Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович заявив, що Кремль веде в Україні не гібридну, а «більшовицьку» війну. Події, що відбуваються сьогодні на Сході України, дуже схожі на те, що відбувалося у 1918—1920 роках. «Такі події, як утвердження радянської влади насправді у 1918, 1919, 1920 роках і те, що відбувається зараз — в цьому можна провести багато паралелей. Світ говорить про якийсь новий тип війни, який застосовується проти України, так звану гібридну війну, але мені здається, насправді, цей тип не новий — це типовий більшовицький тип ведення війни, який вівся проти України ще в 1918 році», — зазначив В'ятрович. За його словами, суть цього методу полягала в тому, що «на певній території твориться якась паралельна, альтернативна влада, в Харкові на протигагу УНР твориться Раднарком Радянської України, який підтримується з Москви, створюються збройні формування, саме ці збройні формування визнаються Москвою, ведеться активна інформаційна, пропагандистська промивка місцевого населення для того, щоб його підтримувати, а потім розгортається вже безпосередня агресія — вторгнення на територію України».^[18]

Гібридну війну проти України РФ розв'язала не в квітні 2014-го з початком подій на Донбасі, і не в лютому з початком анексії Криму, як багато хто вважає. Початок кримських подій символізує задіяння військового компонента, в якому Москва досі не потребувала (хоча все і було підготовлено до військового сценарієм), оскільки все і так йшло «за

планом». А план гібридної війни почав реалізовуватися ще з 14 серпня 2013, коли Росія в явочному порядку і масово стала дискримінувати український експорт в РФ, завдаючи економічний збиток. Мета була очевидною — не допустити підписання Угоди про асоціацію з ЄС і втягнути Україну в Митний союз.^[19]

На думку доктора К. Вуйціцького з Центру студій Східної Європи Варшавського університету те, що відбувається в Україні, можна назвати «гібридною війною». Вона полягає в тому, що сильна держава не може напасти на слабшу, тому намагається розділити її. Москва робить це, висилаючи диверсантів, мобілізуючи злочинців і проводячи інформаційну війну.

Подібну думку висловив український політолог Сергій Таран: "Якщо говорити про гібридну війну, то в Україні слово «гібридна» вживається в тому сенсі, що немає оголошеної повномасштабної війни з танками, з літаками, з застосуванням армії. А є неоголошена війна за допомогою малих диверсійних груп, які вчиняють провокації й диверсії на території України, хоча вони прийшли з Росії, і дуже багато найманців саме росіян. У цьому сенсі є гібридна війна."^[20]

Світові ЗМІ пишуть, що «гібридна війна» Росії з Україною на сході працює, а тому Києву варто перейняти деякі прийоми ворога. Інші видання говорять про те, що Захід мав би демонструвати більш рішучу підтримку України щодо її європейських прагнень.^[21] «Визначальним атрибутом у гібридній війні є не так конкретна перемога, проведений ефектний бій, як утримання населення в постійному страху, страху за своє життя, життя рідних та близьких, і неважливо якими методами це досягається».^[22]

Згідно оцінки видання *Foreign Policy* елементом гібридної війни були не тільки російські війська спеціального призначення, але і місцевий криміналітет, що діяв під виглядом загонів самооборони.^[23]

Висновок. Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам.

Питання 3. Національні інтереси України та загрози національній безпеці. Военна доктрина України.

Українські **національні інтереси** – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в **Україні**, визначальні потреби суспільства і

держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет **України** та її прогресивний розвиток.

Відповідно до Закону України "Про національну безпеку України" (2018р.) та Указу Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. "Про Стратегію національної безпеки України" визначено загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки та оборони.

Основними напрямками стратегії національної безпеки є:

- мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-визнаного державного кордону;
- відновлення мирного розвитку Української держави;
- набуття нових форм економічного й гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Євросоюзу та її майбутнього як демократичної, правової, соціальної держави.

Стратегія національної безпеки України чітко визначає два блоки загроз: зовнішній і внутрішній.

Зовнішня загроза - Росія. Як зазначають автори документа, вперше в історії одна з держав - постійних членів Ради Безпеки ООН, яка володіє ядерною зброєю, використовує цей фактор для залякування міжнародного співтовариства, нехтує міжнародним правом, застосовує свій військовий потенціал для анексії та захоплення території європейської країни.

Внутрішніми загрозами нацбезпеці називають:

- неефективність системи забезпечення національної безпеки України;
- корупцію та неефективну систему державного управління;
- економічну кризу і виснаження фінансових ресурсів держави;
- зниження рівня життя населення;
- загрози енергетичній, інформаційній, екологічній та техногенній безпеці.

Прийнята Стратегія національної безпеки розглядає російську військову агресію як довготривалий чинник, а можливості України, значна частина яких спрямована на відсіч цій агресії, є обмеженими. Тому **вперше після відмови від позаблокового статусу держави в документі чіткіше зосереджено увагу на міжнародних системах колективної безпеки та можливому членстві в НАТО.**

Нині перед Україною стоїть важке завдання стабілізації економіки й подолання кризи на Сході України, і вирішення цих проблем повинно охопити короткий термін. Стратегія також окреслює напрями реформ, передбачені Угодою про асоціацію України та Європейського Союзу, і Стратегію сталого розвитку "Україна-2020".

У Стратегії особлива увага приділена відновленню ракетного щита України. Довершеним фактом є те, що Україна повинна зосередитись на питанні розміщення ефективної системи протиракетної оборони (ПРО) для

адекватної реакції на можливі загрози ззовні. Україна повинна зайняти чітку позицію щодо системи ПРО перед усіма країнами, які зобов'язалися бути гарантами національного суверенітету відповідно до Будапештського меморандуму 1994 р., але не виконали своїх обіцянок. Гаранти- США, Російська Федерація, Велика Британія). Останні запуски тактичних ракет українського виробництва підтвердили реалізацію цієї стратегії. Велика Британія (провінції Англія, Північна Ірландія, Шотландія, Уельс).

Отже, для надійної оборони держави ключовим пріоритетом повинно стати реформування Збройних Сил України, які б забезпечили ефективність, мобільність і оснащення сучасним озброєнням, військовою та спеціальною технікою. Стратегія передбачає посилення контролю за витрачанням державних асигнувань, а також контролю за якістю продукції для потреб армії та оборони. Важливим чинником стає проведення боротьби з корупцією та реформування неефективної системи державного управління.

Стратегія національної безпеки обстоює потребу реформування всієї системи і механізмів національної безпеки, зокрема розвідувальних органів, насамперед щодо посилення агентурної й технічної розвідки, створенні сучасної системи аерокосмічної розвідки.

Складова української системи національної безпеки:

- Президент України.
- Верховна Рада України.
- Кабінет Міністрів України.
- Рада національної безпеки і оборони України.
- Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади.
- Національний банк України.
- Суди загальної юрисдикції.
- Прокуратура України.
- Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.
- Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.
- Громадяни України, об'єднання громадян.
- Національне антикорупційне бюро України.

Стратегія національної безпеки України охоплює також питання, що стосуються забезпечення інформаційної безпеки, кібербезпеки, нових підходів щодо енергетичної, екологічної та інших видів безпеки.

Детальнішим документом, який є важливим для реалізації завдань Стратегії національної безпеки України, є нова Воєнна доктрина України.

ВОЄННА ДОКТРИНА УКРАЇНИ (декларація)

Воєнна доктрина — **декларація про державну політику** в галузі **воєнної безпеки**. Це **система** офіційних поглядів і положень, що

встановлює напрямок **військового будівництва**, підготовки держави і **збройних сил** до війни, способи і форми її ведення.

24 вересня 2015 р. Указом Президента України була затверджена Воєнна доктрина України - концептуальний документ, що **аналізує сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, визначає принципи і шляхи запобігання їх виникненню, підготовку держави до загрози воєнного конфлікту, застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів.**

Отже, доктрина:

- визначає Російську Федерацію воєнним противником України та умови звільнення тимчасово окупованих територій України;
- виходить із високої імовірності великомасштабного застосування проти України воєнної сили як головної загрози національній безпеці України у воєнній сфері;
- підтверджує відмову від політики позаблоковості та відновлення стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію;
- визначає ознаки виникнення збройного конфлікту всередині України, зокрема інспірованого іноземними державами;
- враховує збільшення ролі інформаційно-психологічних операцій;
- наголошує на потребі удосконалення системи мобілізаційної підготовки і мобілізації та суттєвого збільшення професійної складової у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях;
- формулює заходи з підготовки держави до оборони, потрібні для відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності держави, а також завдання розвитку оборонного й безпекового потенціалу України як необхідної умови відсічі збройної агресії тощо.

Силами оборони є Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

Важливими є вперше названі воєнні загрози для України:

- збройна агресія і порушення територіальної цілісності України (тимчасова окупація Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та військова агресія Російської Федерації в окремих районах Донецької і Луганської областей), нарощування військової потужності Російської Федерації в безпосередній близькості до державного кордону України, зокрема потенційна можливість розгортання тактичної ядерної зброї на території Автономної Республіки Крим;
- мілітаризація Російською Федерацією тимчасово окупованої території шляхом формування нових військових з'єднань і частин, а також постачання бойовиків, військової техніки та засобів матеріально-технічного забезпечення;

- присутність військового контингенту Російської Федерації у Придністровському регіоні Республіки Молдова, який може бути використаний для дестабілізації ситуації у південних регіонах України;
- нарощування Російською Федерацією поблизу державного кордону України угруповання військ з потужним ударно-наступальним потенціалом, створення нових, розширення і модернізація наявних баз, об'єктів військової інфраструктури;
- активізація спеціальними службами Російської Федерації розвідувально-підривної діяльності в Україні з метою дестабілізації внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, а також підтримки не передбачених законом збройних формувань у східних регіонах України і створення умов для розширення масштабів збройної агресії;
- діяльність на території України не передбачених законом збройних формувань, спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, залякування населення, позбавлення його волі до опору, порушення функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, важливих об'єктів промисловості та інфраструктури;
- територіальні претензії Російської Федерації до України і посягання на її суверенітет і територіальну цілісність.

Воєнно-політичними викликами, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили проти України, є:

- втручання у внутрішні справи України з боку Російської Федерації, спрямоване на порушення конституційного устрою, територіальної цілісності та суверенітету України, внутрішньої соціально-політичної стабільності та правопорядку;
- протидія реалізації європейського вибору українського народу, формуванню систем колективної безпеки за участю України;
- невирішеність питань щодо розмежування державного кордону України в акваторії Чорного й Азовського морів, незавершеність договірно-правового оформлення державного кордону України з Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова;
- спроби дестабілізації з боку Російської Федерації соціально-політичної та економічної ситуації в Україні, а також провокування сепаратистських настроїв у районах компактного проживання національних меншин на території України;
- цілеспрямований інформаційний (інформаційно-психологічний) вплив з використанням сучасних інформаційних технологій, спрямований на формування негативного міжнародного іміджу України, а також на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації, загострення міжетнічних та міжконфесійних відносин в Україні або її окремих регіонах і місцях компактного проживання національних меншин;
- дії Російської Федерації щодо ускладнення та уповільнення економічного розвитку України;

- розповсюдження зброї масового ураження, тероризму, організована злочинність, незаконна торгівля зброєю і боєприпасами, нелегальна міграція.

З урахуванням тенденцій розвитку та характеру воєнно-політичної ситуації в середньостроковій перспективі найбільш імовірні збройні конфлікти, в яких противник використовуватиме власні збройні сили й підтримувані ними не передбачені законом збройні формування, терористичні угруповання, найманців як інструменту досягнення власних інтересів. Значно зростатиме вірогідність переростання таких конфліктів у війну. Приклад- приватна військова компанія Вагнера – це найманці з 2013 року.

Головною метою воєнної політики України, зазначено в Доктрині, є створення умов для відновлення територіальної цілісності держави, її суверенітету й недоторканності в межах державного кордону України.

Основними її цілями є:

- відбиття збройної агресії Російської Федерації проти України;
- забезпечення обороноздатності України на рівні, достатньому для запобігання виникненню збройного конфлікту, а у разі збройного конфлікту - для його локалізації і нейтралізації;
- участь України в реалізації спільної політики безпеки й оборони Європейського Союзу;
- удосконалення системи забезпечення воєнної безпеки, яка б гарантувала надійний захист держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, гідне сприйняття України на міжнародному рівні та відповідає критеріям членства України в ЄС і НАТО.

У найближчий час і в середньостроковій перспективі першочерговими завданнями є:

- локалізація та нейтралізація у найкоротший строк воєнно-політичної кризи у східних регіонах України, запобігання її переростанню у масштабну збройну агресію;
- ліквідація не передбачених законом збройних формувань та відновлення повного контролю державного кордону України;
- відновлення престижу військової служби;
- реформування Збройних Сил України з метою досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО;
- удосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також забезпечення створення необхідної кількості підготовленого військового резерву;
- дотримання принципу незалучення військовослужбовців строкової служби до участі в бойових діях;

- створення єдиної системи видової розвідки з відповідною інфраструктурою отримання та обробки інформації в режимі часу, наближеного до реального;
- створення цілісного сектору безпеки й оборони держави як головного елемента системи забезпечення воєнної безпеки, інтеграція спроможностей його складових для своєчасного й ефективного реагування на наявні та потенційні загрози;
- удосконалення державної інформаційної політики у воєнній сфері;
- попередження та ефективна протидія інформаційно-психологічним впливам іноземних держав, спрямованим на підрив обороноздатності, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, провокування міжетнічних та міжконфесійних конфліктів в Україні;
- забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, учасників бойових дій у Донецькій і Луганській областях та членів їхніх сімей.

Підготовка оборони України за змістом, спрямованістю і масштабом здійснюється відповідно до Закону України "Про оборону України". Підготовка сил оборони України орієнтується на ведення ними оборонних, контрнаступальних і наступальних дій. Згідно з цим розробляють програми та плани бойової й оперативної підготовки, бойові статuti й настанови Збройних Сил України.

Основним принципом застосування сил оборони у воєнному конфлікті є активна оборона, щоб завдати противнику поразки та примусити його припинити воєнні (бойові) дії. Особливу увагу приділяють обороні найбільш важливих у оперативно-стратегічному значенні рубежів і районів, зон, адміністративно-політичних та економічних центрів, десантно небезпечних ділянок Чорноморського й Азовського узбереж, комунікацій.

Україна, допускаючи можливість застосування воєнної сили також для локалізації та ліквідації внутрішнього збройного конфлікту, залучає Збройні Сили України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державну спеціальну службу транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні органи спеціального призначення згідно з Конституцією і законами України.

Визначальним фактором зміцнення воєнної безпеки є реформування сил оборони. Реформування Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення здійснюється з метою створення ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою сил оборони, здатних гарантовано забезпечити оборону держави. Зокрема, варто наголосити на пріоритетності розвитку **Сил спеціальних операцій**

Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО та впровадження прийнятих у НАТО стандартів.

У розв'язанні завдань із забезпечення воєнної безпеки України, підготовки її до збройного захисту інші складові сектору безпеки й оборони з урахуванням компетенції, визначеної законом, відіграватимуть таку роль:

Міністерство закордонних справ України - забезпечення дипломатичними засобами захисту та зміцнення незалежності, державного суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності державного кордону України, її національних інтересів; дипломатичне супроводження процесу вирішення завдань щодо забезпечення воєнної безпеки України, підготовки до збройного захисту національних інтересів;

Національна гвардія України - участь у територіальній обороні, захисті державного кордону та боротьбі з тероризмом, а також із не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки в зоні конфлікту; охорона та оборона важливих державних об'єктів, визначених Кабінетом Міністрів України;

Державна прикордонна служба України - участь у припиненні збройного конфлікту на державному кордоні, боротьбі з тероризмом; припинення збройних та інших провокацій на державному кордоні; охорона державного кордону та суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні;

Служба безпеки України - боротьба з тероризмом, контррозвідка, протидія розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, протидія корупції та організованій злочинності;

Служба зовнішньої розвідки України - добування розвідувальної інформації, здійснення спеціальних заходів впливу та протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України в політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах; участь у боротьбі з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконною торгівлею зброєю і технологіями її виготовлення;

Міністерство внутрішніх справ України - протидія кримінально-протиправним посяганням, охорона й забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в зоні конфлікту, охорона важливих державних і режимних об'єктів, визначених Кабінетом Міністрів України;

Державна служба України з надзвичайних ситуацій - безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, викликаних у результаті застосування зброї, та захисту населення і територій від наслідків ведення воєнних дій;

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України - забезпечення функціонування урядового зв'язку Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України з посадовими особами Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних

органів спеціального призначення під час їх перебування у пунктах управління, забезпечення кіберзахисту об'єктів критичної інфраструктури;
Державна спеціальна служба транспорту - забезпечення стійкого функціонування транспорту;

Управління державної охорони України - участь у виконанні завдань територіальної оборони, боротьбі з тероризмом, забезпеченні безпеки визначених посадових осіб та охорони об'єктів.

На оборонно-промисловий комплекс покладаються завдання із забезпечення створення, виробництва, ремонту й модернізації озброєння, військової та спеціальної техніки й боєприпасів для задоволення потреб безпеки й оборони відповідно до цілей, пріоритетів і завдань воєнної політики держави.

Висновок.

Питання 4. Структура воєнної організації держави та її керівництва.

Воєнна організація держави — базовий елемент системи воєнної безпеки, сукупність органів державного управління військовим і військово-технічним будівництвом, оборонно-промислового і наукового комплексів держави, військових формувань та органів, призначених для виконання завдань воєнної безпеки воєнними та цивільними методами, а також нормативно-правова база, яка визначає функції, права, обов'язки і взаємозв'язки усіх елементів Воєнної організації.

Воєнна організація створюється державою для захисту особи, суспільства і державного ладу, забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки, передусім, для відбиття зовнішньої агресії, що зазіхає на суверенітет, територіальну цілісність і соціально-політичний устрій держави, а також для придушення внутрішніх протиправних виступів, що загрожують суспільному ладу і політичному режиму.

Структура Воєнної організації держави залежить від рівня розвитку суспільства, характеру політичного устрою, соціально-економічної бази, а також від розвитку засобів збройної боротьби, умов внутрішньої і зовнішньополітичної обстановки. Зокрема, у воєнний час в рамках Воєнної організації держави можуть додатково створюватися партизанські формування, народні ополчення, міліцейські (жандармські) та інші частини.

В Україні під Воєнною організацією розуміється сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» дає більш конкретне тлумачення терміну Воєнна організація. Згідно з ним це охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади,

військових формувань, утворених відповідно до Конституції і законів України, діяльність яких перебуває під демократичним контролем суспільства і відповідно до Конституції та законів України безпосередньо спрямована на вирішення завдань захисту інтересів держави від зовнішніх та внутрішніх загроз¹.

До основних елементів Воєнної організації України належать: Верховна Рада, Президент, Рада національної безпеки і оборони, Кабінет Міністрів, Міністерство оборони, Генеральний Штаб ЗС України, інші військові формування, правоохоронні органи, інші центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, окремі громадяни.

Тобто, **Військова організація держави це єдиний організм, який структурно складається з двох підсистем (компонентів): органів державної влади (управлінсько-регламентуючий компонент) і військових формувань (силовий компонент).**

Базова складова воєнної безпеки — Збройні Сили України. Крім них силовий компонент системи включає Державну прикордонну службу, Внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ, військові підрозділи Управління державної охорони, Служби безпеки України, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій інші державні військові формування.

Нормативно-правову базу воєнної організації держави як інструмента національної безпеки формують закони України «Про основи національної безпеки України», «Про оборону України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про Збройні Сили України», а також Стратегія національної безпеки і Воєнна доктрина України, які розмежовують права та функції державних органів України як складових воєнної організації.

Розробка стратегії воєнної безпеки України

---

20 січня 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив проєкт указу Президента про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони «Про Стратегію воєнної безпеки України».

«Стратегією воєнної безпеки України визначаються шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва, зокрема, стосовно безпекового середовища в контексті воєнної безпеки; цілі, пріоритети, завдання та шляхи реалізації державної політики у сфері оборони; соціально-політичні, економічні та інші умови реалізації державної політики у сфері оборони, воєнно-політичні та воєнно-стратегічні обмеження; ресурсне забезпечення потреб оборони; перспективна модель організації оборони, Збройних сил України та інших складових сил оборони в частині визначених завдань з оборони держави, стратегії та критеріїв досягнення спільних оборонних спроможностей; імовірні сценарії застосування сил

безпеки і сил оборони для виконання завдань з оборони держави з розподілом відповідальності складових сектору безпеки і оборони за організацію оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності; управління ризиками у сфері воєнної безпеки», - йдеться в пояснювальній записці до проекту указу.

Висновок.

Викладач

В.К.Кучабський